

KENDİ GÖK KUBBEMİZ'DE ESKİ ŞİİRİN RÜZGÂRLARI

Abdullah ŞENGÜL*

ÖZET

Yahya Kemal, Divan edebiyatı kaynağından geniş bir şekilde yararlanmışır. Onu Eski şiirin temsilcisi olarak göstermek doğru değildir. Şiirleri, gerek şekil, gerek muhteva açısından incelendiğinde görülür ki, Türk ve Batı edebiyatından aldığı ilhamla orijinal eserler veren bir büyük şairdir. O, şiirimizi, yeni bir ses ve soluk getirmek suretiyle zenginleştiren bir şahsiyet olarak karşımıza çıkar.

Anahtar Kelimeler: Gelenek, Yenilik, Orijinallik.

ABSTRACT

Yahya Kemal made use of the source of the Divan literature widely. It is not true to show him as the representative of ancient poem. When we examine his poems we can see that he is a great poet who produces art with the inspiration that he took from Turkish and western literature. He brought a new style and breath to Turkish poem.

Key Words: Tradition, reform, originality.

Şeyh Galip'le son sözünü söylediği kabul edilen Divan edebiyatının, Yenileşme Dönemi Türk edebiyatı üzerinde büyük etkisinin olduğu bilinen bir gerçektir. Bu dönemde yetişen şairlerin Divan edebiyatı geleneğini çok iyi bildiklerini, bazı divanları okuduklarını ve onlardan etkilendiklerini biliyoruz. Bu etkileşim daha sonraki yıllarda verilen eserlere ne ölçüde yansımıştır? Bu sorunun cevabı, öncelikle Yenileşme Dönemi Türk şiirinin bu dikkatle incelenmesine bağlıdır.

Tanpınar, “*Her yenilik getiren şairde eskiye bakan bir taraf vardır.*” diyor.¹ Yahya Kemal'in Eski Türk şiirinin taklitçisi olmadığını söyleyen Sebahattin Eyüpoğlu bu yoldaki kanaatleri, “*talihin garip bir cilvesi*”² olarak yorumluyor. Tanpınar'a göre Türk şiirine geçmiş zaman zevkini geri getirir. Klâsik edebiyat olduğunu, modaların geçici olmasına rağmen, klâsik edebiyatın örnek olmaya devam ettiğini, burada öğrendiğini söyler.³

* Yard.Doç.Dr., AKÜ. Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi

¹ .Ahmet Hamdi Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1992, s.338.

² Sebahattin Eyüpoğlu, *Sanat Üzerine Denemeler ve Eleştiriler*, Cem Yayınevi, İstanbul 1981, s.72.

³ İnci Enginün, “*Şiirimizin Klâsik Şairi Yahya Kemal*” *Doğumunun Yüzüncü Yılında Yahya Kemal Beyatlı*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1994, s.52.

Türk şiirini millileştirmeyi daha genç yaşta hedef olarak tespit eden Yahya Kemal, Stephane Mallarmé'nin Fransız gençlerine yaptığı bir tavsiyeyi kendi şartlarımıza uygular. Bu simbolist Fransız şâiri, şiir sanatını öğrenmek isteyen Fransız gençlerine, Paul Verlaine'in **Âşıkâne Ziyafetler** (Fêtes Galantes) adlı kitabını ezberlemelerini tavsiye eder. Bu kitapta XVIII. asır Fransız saray hayatı ve sarayda konuşulan Fransızca vardır. Yahya Kemal, Verlaine'in eserinden aldığı ilhamla **Eski Şiirin Rüzgârıyla** adlı kitapta toplanan şiirlerini yazar. Sanatkâr, bu şiirlerinde konu ile dili birleştirme gayreti içindedir.⁴ Fransa'da, Paris'te Servet-i Fünûn şiirini daha iyi tanıma fırsatını bulan Yahya Kemal, bu şiirin Fransızcanın gölgesi olduğunu fark ederek, bu tarz şiirlerden yeni bir şiir diliyle kendi duygularının ifadesi olacak daha saf bir şiire geçişin yollarını arar.⁵

Sadık Tural, Yahya Kemal'in Türk şiirine katkısını araştırırken 1850'lerden başlayarak yenileşme dönemi Türk şiirinin portresini çıkarıyor: *"Bir defa 1850'lerden sonra siyasî ve içtimâî hayatımızdaki büyük değişmeler edebiyatımızda da kendisini gösterir: Bir teceddüd sevdası alır yürür. Ziya Paşa'nın sağlam şiir zevki yanında siyâsete teslim olmuş Namık Kemal'in şair doğmamış Şinasi'nin, bekleneni veremedikleri görülüyor. Eğer Ziya Paşa Tahrip ve Tâkip edilmeseydi, netice başka olabilirdi. Hâmit ve Recaiade Ekrem'in ferdîyetçiliği, tabloyu bizim istediğimizin dışında renklerle boyadı. Arkasından Batı edebiyatı takipçileri Servet-i Fünûn Topluluğu. Bu topluluk, tarihe nefret edilecek bir tablolar yığını olarak bakıyor; edebiyata millî hayatın hem yankısı hem yücelticisi olarak bakmak yerine küçük bir zümrenin zevk menbaı ve neticesi olarak bakıyorlar. Onlar, model olarak da Fransız edebiyatını alıyor. Hayranlık teslimiyet derecesine, hattâ millî benliği inkâr derecesine inmiş. Millî bütünleşmede edebiyatın rolü unutulmuş."*⁶

İşte bu kötü tablo, Yahya Kemal'in şiiri ile birlikte düşünüldüğünde onun Türk şiirine katkısını gerçek manada anlamak mümkündür. Sadık Tural'ın deyişiyle 1912'de Fransa'dan dönen Yahya Kemal, *"...geçmişin hatâlarını arayıp şiirin unsurlarını yeni baştan gözden geçirir."*⁷ Tanpınar bu gayreti, *"kültürümüzün kopan uçlarını birbirine bağlamak"*⁸ olarak yorumlar.

⁴ Şerif Aktaş, "Yahya Kemal Beyatlı", *Büyük Türk Klâsikleri*, Cilt:12, Ötüken-Söğüt Yayınları, İstanbul 1992, s. 201.

⁵ Yahya Kemal, *Çocukluğum, Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hâtıralarım*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1976, s.101.

⁶ Sadık Tural, *Sorularla Cevaplarla Kültür, Edebiyat, Dil*, Ecdâd Yayınları, Ankara 1992, s.92.

⁷ Tural, a.g.e., s.92.

⁸ Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, s.340.

Bu çalışmayla Yahya Kemal'in şiirlerinde Divan şiiri tesirini araştırırken bir hususa dikkat çekmek istiyoruz. Yahya Kemal, **Eski Şiirin Rüzgârıyla**⁹ ve **Rübâiler ve Hayyam Rübâilerini Türkçe Söyleyiş**¹⁰ ismiyle yayımlanan şiirlerinin dışında, Divan edebiyatı kaynağından geniş ölçüde istifade etmiştir. Klâsik şiirin tesiriyle kaleme alınan şiirlerin söz konusu kitaplarda toplandığı gibi bir kanaat doğru değildir. Şiirleri tasnif edilirken Divan şiirine özgü nazım şekilleriyle yazılanların esas alındığı anlaşılmaktadır. Bir sanatkârın eserlerini böyle bir şekli tasniften hareketle ayırmanın doğruluğu, tartışılabilir.¹¹ Edebiyat araştırmalarında en karışık ve kesin hükümlerden kaçınılması gereken sahanın tesir meselesi olduğunu belirten Osman Horata, Yahya Kemal'deki Klâsik şiir geleneğimizi araştırırken, önce büyük sanatkâr portresini çizer, sonra Yahya Kemal'in bu portre ile benzerliğini araştırır: "*Büyük sanat eserleri, yüzyıllar içerisinde oluşan kültür birikimiyle "hâl" in orijinal bir terkibe ulaşması sonucu vücut bulur. Geleceğe bağlı olmakla birlikte, eskiyi tekrara düşmemek, aynı zamanda yeni olmak arasındaki hassas dengeyi yüksek seviyede gerçekleştirebilenler ise büyük sanatkârlardır.*"¹²

Onun **Eski Şiirin Rüzgârıyla** isimli kitabında, Divan şiirinin nazım şekilleri olan "*gazel, tahmîs, taşîr, tazmîn, terkîb-i bend, musammat, şarkı*" tarzında pek çok şiiri vardır. Özellikle Türklerin Divan şiirine kazandırdıkları "*Şarkı*" türünün Nedim'den sonraki en kuvvetli temsilcisinin Yahya Kemal olduğu unutulmamalıdır. Daha önce Yahya Kemal'de Klâsik edebiyat tesirlerini araştırmaya yönelik çalışmalar yapıldı.¹³ Biz, bu tesirden uzak olduğu düşünülerek ayrı bir isim altında yayımlanan şiirlerine bakmak istiyoruz. Şiiri "*keşfedilmesi güç bir cevher*"¹⁴ olarak kabul eden Yahya Kemal bir rübâisinde;

Sönmez seher-i haşre kadar şi'r-i kadîm / Bir meş'aledir devredilir
elden ele¹⁵

⁹ Yahya Kemal, *Eski Şiirin Rüzgârıyla*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayını, Yahya Kemal Külliyyatı: 2, İstanbul 1999.

¹⁰ Yahya Kemal, *Rübâiler ve Hayyam Rübâilerini Türkçe Söyleyiş*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayını, Yahya Kemal Külliyyatı: 3, İstanbul 1983.

¹¹ Tanpınar, "*Kendi Gök Kubbemiz*" isimli makalesinde "*Yahya Kemal'in şiirleri, bugünkü dille olanlar, Kendi Gök Kubbemiz adı altında çıktı. ...Bu kitap, benim ve benim neslimin senelerdir beklediği bir kitaptı. Daha doğrusu yakında çıkacağını umduğumuz gazelleri ve rübâileri ile beraber büyük mânâsında bir KİTAP'dı. Üstadın Türk şiirinde ve düşüncesindeki yeri böyle bir ayırmayı kendiliğinden tabii kılar.*" diyor. Bkz., Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, s.352.

¹² Osman Horata, "*Eski Şiirin Rüzgârıyla ve Klâsik Şiir Geleneğimiz*", *Millî Eğitim Dergisi*, Yahya Kemal Özel Sayısı, Temmuz 1985, s.48.

¹³ Bu konuda daha geniş bilgi için bkz., Horata, a.g.e., s.48-54.; Hasibe Mazıoğlu, "*Yahya Kemal'de Eski Şiirin Rüzgârları*", *Doğumunun Yüziüncü Yılında Yahya Kemal Beyatlı*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1994, s.71-88.

¹⁴ Yahya Kemal, *Edebiyata Dâir*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1990, s.48.

¹⁵ Yahya Kemal, *Rübâiler ve Hayyam Rübâilerini Türkçe Söyleyiş*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1983, s.11.

diyor. Yahya Kemal'in "Eski şiirin rüzgârlarını" **Kendi Gök Kubbemiz**'de¹⁶ yer alan şiirlerinde ne şekilde yorumladığını, şekil ve muhteva olmak üzere iki başlık altında incelemek istiyoruz.

1. Şekil Unsurları

a. Vezin: Yahya Kemal'in söz konusu kitabındaki seksen bir şiirden, sadece *Ok* isimli manzumesini hece vezniyle yazmıştır. *Karnaval ve Dönüş, İstanbul Ufukta'ydı, Ufuklar, Gece Bestesi* gibi serbest nazımla yazdığı şiirlerinde vezin kaygısı gözetmez:

*Gurbetten, uzun yolculuk etmiş, dönüyordum. / İstanbul ufukta'ydı...
Doğrulduğumuz ufka giderken... / Sevdâlı yüzüşlerle, yunuslar
Yol gösteriyordu. (s.69)*

Yahya Kemal, devrinde heceye ilgi gösteren diğer sanatkârlardan farklı olarak arûza yönelmiş ve bu vezin sayesinde mûsikinin imkânlarını şiire taşımayı başarmıştır. Vezin ve kafiyeşi şiirin vazgeçilmezlerinden saydığı anlaşılan şair, "...mânâ ancak lisan kesilirse, daha açık bir tarif ile nağme haline gelirse şiir kıymetini alır"¹⁷ der. Ona göre şiiri nağme haline getiren vezindir: "Ben bilakis sanıyorum ki vezinler –ister arûz olsun ister hece- cansız birer âletlerdir: Tıpkı mûsikî âletleri gibi ...Bu iki veznin âhenge kabiliyeti birbirlerinden ne fazladır ne eksik. Son şekillerinin asırlardan beri bir türlü değişmediği de gösteriyor ki, âhenge kaabiliyetleri tamdır."¹⁸ Bu hassasiyetten olsa gerek, onun şiirlerinde cümleler, vezin içerisinde hiç bozulmadan yerleştirilmiştir. Bu başarısı, Arapça ve Farsça kelimeleri fazla kullanmalarını, arûz veznine dayandıran Divan şairlerinin mazeretlerini geçersiz kıldı. Bu vezni kullanmadaki başarısı, Divan şiirindeki âhengi saf Türkçe ile yakalamasını sağladı.

b. Nazım birimi: Yahya Kemal'in şiirlerinin bir çoğunda nazım birimi olarak beyit kullanılmıştır. *Akıncı, Mohaç Türküsü, Siste Söyleniş, Kar Mûsikîleri, Endülü's'te Raks* gibi ünlü şiirlerinin de aralarında bulunduğu on dokuz şiirinin nazım birimi beyittir. Divan şiirine veznin dışındaki en büyük şekli benzerlik budur. Ancak, şiirdeki gayelerinden biri "sentetik şiir yapmak olan Yahya Kemal, beyit esasına dayanan eski şiirimizi kısa soluklu bulur. Ona göre şiir, beyitlerin değil, bütünlüğün bestesidir."¹⁹ Yahya Kemal'deki bu yeni ses, sadece eskinin kalıpları içerisinde sunulmamıştır. **Kendi Gök Kubbemiz**'de serbest

¹⁶ Yahya Kemal, *Kendi Gök Kubbemiz*, Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları, İstanbul 1974. (Bu çalışmada gösterilen sayfa numaraları, eserin bu baskısına aittir.)

¹⁷ Yahya Kemal, *Mektuplar ve Makaleler*, İstanbul 1977, s.25.

¹⁸ Yahya Kemal, *Edebiyata Dâir*, s.116.

¹⁹ Aktaş, a.g.e., s.202.

nazımla kaleme alınmış şiirlerinin yanında²⁰ yedi şiir üçlük,²¹ on dört şiir dörtlük²² ve beş şiir de beşlik²³ birimiyle yazılmıştır.

c. Kafiye: Yahya Kemal'in şiirlerinde dikkati çeken bir diğer husus, kafiye ile ilgilidir. Kafiye şiirin başlıca uzvu sayan şair,²⁴ Türk şiirinde redifin çok olmasını Türkçenin cümle yapısıyla izah eder, Türkçe cümlelerde fiilin sonda oluşunu redifin gerekçesi olarak gösterir.²⁵ Onun şiirlerinde mesnevî tarzı kafiye büyük itibar görmüştür. **Kendi Gök Kubbe**'de yer alan seksen bir şiirden, aralarında *Süleymaniye'de Bayram Sabahı* isimli manzumenin de bulunduğu yirmi şiirin kafiyesi (aa bb cc dd ee ff) şeklindedir:

*Kandilli yüzerken uykularda / Mehtabı sürikkedik sularda
Bir yoldu parıldayan gümüşten / Gittik...Bahs açmadık dönüşten (s.53)
Yalnız bu semti sevmek için ömrümüz kısa. /Yazlar yavaşça bitmese, günler kısalmasa...
(s.59)*

d. Dil ve üslûp: Şiirle ilgilenen birçok insan, ne Divan şiirinde, ne de Tanzimat edebiyatında, “yaşayan dilin ölçüsünü” hiçbir şairimizin tutturamadığı kanaatindedirler. Yahya Kemal, eski ve yeni şiirimizde olmayan bu ölçüyü yakalayan ilk şairimiz olarak kabul edilebilir. Yenileşme döneminde başlayan millî dil arayışları, sanat kaygısının zaman zaman ön plâna çıkmasıyla birlikte, sanatkarlarımızı dilin tabii yolundan ayırdı. Bu kaçınılmaz bir süreçti. Çünkü medeniyet değiştirme macerasını bütün şiddetiyle yaşayan bir toplumda, edebiyatın bu gelişmelerden etkilenmesi kaçınılmazdı. Tanpınar, bu türden geçiş dönemlerinde “*güzel dediğimiz şeyin ikinci plânda kalması kadar tabii bir hâdise olamaz*”²⁶ diyor. Yahya Kemal'in edebiyatımızdaki başarısı, sanat kaygısıyla ikinci plâna itilen dile, yeniden işlerlik kazandırmasıyla ilgilidir. Kaplan, “*Türk şiiri tarihinde kelimelerin yaşama kabiliyetlerini, hakikî Türkçeyi ilk defa idrak eden Yahya Kemal olmuştur.*”²⁷ sözleriyle, sanatkarın bu özelliğine dikkat çeker. Yahya

²⁰ Serbest nazımla yazılmış şiirler için bkz., Yahya Kemal, *Kendi Gök Kubbe*, Karval ve Dönüş (s.67), İstanbul Ufukta'ydı (s.69), Ufuklar (s94), Gece (s.53)

²¹ Üçlük birimle yazılmış şiirler için bkz., Yahya Kemal, *Kendi Gök Kubbe*, Mevsimler (s.44), Akşam Müsîkîsi (s.55), Maltepe (s.63), İstanbul'un O Yerleri (s.73), Viranbağ (s.145), Ric'at (s.152), Altın Şehrinde (s.1159)

²² Dörtlüklerle yazılmış şiirler için bkz., Yahya Kemal, *Kendi Gök Kubbe*, Bir Tepeden (s.20), Bir Başka Tepeden (s.21), O Rüzgâr (s.42), Mihriyâr (s.71), Ok (s.75), Rindlerin Hayatı (s.91), Rindlerin Ölümü (s.93), Bir Dosta Mısralar (s.112), Mehlika Sultan (s.121), Telâkî (s.130), Geçmiş Yaz (s.138), Güftesiz Beste (s.147), Özleyen (s.151), Madrid'de Kahvehane (s171)

²³ Beşlik birimle yazılmış şiirler için bkz., Yahya Kemal, *Kendi Gök Kubbe*, Gezinti (s.100), Bir Yıldız Aktı (s.113), Erenköyü'nde Bahar (s.135), Eski Mektup (s.141), Sicilya Kızları (s.165)

²⁴ Yahya Kemal, *Mektuplar ve Makaleler*, s.112.

²⁵ Kafiye konusundaki görüşleri için bkz., “Kafiye” , *Edebiyata Dâir*, s.127-136.

²⁶ Tanpınar, *Yaşadığım Gibi*, s.365.

²⁷ Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri I (Tanzimat'tan Cumhuriyet'e)*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1981, s.226.

Kemal, Osmanlı Devleti'nin yıkılış dönemini ve Cumhuriyete geçiş sürecini yaşamıştır. Yeni bir rejimin benimsenmesi aşamasında, eskiye yapılan itirazlar son derece hücumlara karşı sanatıyla mücadele etmiş, Osmanlıya ait değerlerin yanında olmuştur. Bu mücadele Cumhuriyetten sonra da devam eder. Gördüğü fetih rüyaları, “*bin atlı akınlara*” yeniden çıkmak isteği veya Süleymaniye Camii'nde “*bir bayram sabahı gönlünün ışıklarla dolu olması*” işte bu yüzdendir:

*Yahya Kemal, üzerinde düşünülürken derinleşen bir sanatkârdır*²⁸ der. Onda Klâsik edebiyatın kaynaklarına yönelişin bilinçli olduğu muhakkaktır. Tanpınar, Osmanlı Devleti'nin üstünlüğünü korumak için Şarkta ve Garpta verdiği mücadeleyi, şairin, “*Her yaz şimale doğru asırlarca bir koşu...*” (s.14) mısraıyla ölümsüzleştirdiğini ve tek bir mısradaki birkaç ciltlik bir tarihten çok daha açık olarak anlattığını söyler.²⁹ Tarihe bu şekilde yönelişi, onu önde gelen bir millî romantizim yapmıştır.

Yahya Kemal'in şiirlerindeki pürüzsüz Türkçe Baki, Nailî, Neşâtî ve Nedim'in geliştirdiği dilden doğmuştur. Yunan ve Latin şiirindeki beyaz lisana, Türk şiirinde o, bu yoldan hareket ederek ulaşmıştır. Tanpınar, Yahya Kemal için “*O, birbiri arkasınca bir yığın şeyi bulan adamdır.*”³⁰ der. Eski şiiri ve onun sihirli dilini bulan adam. Bu dil ile kaleme aldığı şiirleri “*... bizi Osmanlı tarihine götürecektir en güzel kılavuzdur.*”³¹ Tanpınar'ın sanatkâr için, “*...kültürümüzün kopan uçlarını birbirine bağlayan adam.*”³² demesi, bu yüzden olmalıdır. Eski şiirin ses ve âhenk unsurlarını çok iyi değerlendiren Yahya Kemal, Divan şiirinde kullanılan söz sanatlarından da zaman zaman istifade etmiştir. Hatta Türk Şiirinde istiarenin bütün bir şiire yayılması suretiyle yapılan “*temsîlî istiare*”nin en güzel örneği Yahya Kemal'e aittir. *Sessiz Gemi* isimli manzumedeki “*Sessiz Gemi*” söz grubu, rûhtur.³³

²⁸ Mehmet Kaplan, *Nesillerin Ruhu*, Dergâh Yayınları, 7. baskı, İstanbul 1999, s.198.

²⁹ Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, s.164.

³⁰ Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, s.336.

³¹ Mehmet Kaplan, *Türk Milletinin Kültürel Değerleri*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1977, s.34.

³² Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, s.340.

³³ Bu konuda daha geniş bilgi için bkz., Nihad Sami Banarlı, *Yahya Kemal Yaşarken*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü Neşriyatı, İstanbul 1959, s.30-35.; İsa Kocakaplan, *Açıklamalı Edebî Sanatlar*, M.E.B. Yayınları, İstanbul 1992, s.71.; İsa Kocakaplan, “*Yahya Kemal'in Şiirlerinde Hüsn-i Talil Sanatı*”, *Gök Kubbe'nin Şairi Yahya Kemal*, Dağmala Yayınevi, İstanbul 1998, s.226-234.

2. İçerik İle İlgili Unsurlar

Yahya Kemal'in **Kendi Gök Kubbemiz** adlı eserinde yer alan şiirleri, içerik yönünden tasnif edildiğinde, Divan şiirinde gördüğümüz şu unsurlarla karşılaşırız:

- Din – Tasavvuf*
 - Din
 - Tasavvuf
 - Rind-Zâhid tartışması
 - “Enelhâk” düşüncesi
- İnsan*
 - Sevgili ve âşık tiplmesi
 - Tarihî hadiseler ve bu hadiselerden alınan ilhamlar
 - Meşhur şahıslar
- Sosyal hayat*
 - Bayram
 - Meclis
- Maddî kültür unsurları*
 - Kıyafet
 - At ve at takımları
 - Sanat (musikî, resim, heykel, mimarî, şiir)
- Efsane ve rivâyetler*
- Tabiat*
 - Kozmik âlem (felek, ay, yıldız, dünya)
 - Zaman (sabah, akşam, ay, yıl, mevsimler)
- Vatan (İstanbul sevgisi)³⁴*

a. Din-Tasavvuf: Klâsik Türk şiiri yarı dinî ağızla konuşan bir şiirdir. “*Tevhid, Mûnecat, Naat*” gibi türlerin yanında ayet, hadis ve Hz. Peygamberin mucizeleri Divan edebiyatının ilham kaynaklarından biridir. Din mefhumu Yahya Kemal’in şiirlerinde kristalize edilerek sunulur. *Süleymaniye’de Bayram Sabahı* ve *Koca Mustâpaşa* bu düşüncenin en güzel anlatıldığı şiirlerdir. Bu konuya kullandığı tasavvufî terminolojiden bahsederken değineceğiz. *Yol Düşüncesi* bu fikrin bir başka güzellikte anlatıldığı kalem tecrübesidir:

*Şereflî kubbeler iklimi, Marmara’yla Boğaz, / Üzerlerinde bulutsuz ve bitmeyen bir yaz,
Bütün eserlerimiz, halkımız ve askerlerimiz, / Birer birer görünen anlı şanlı cedlerimiz,
İçimde dalgalı Tekbîr’i en güzel dînin, / Zaman zaman da Nevâ-Kâr’ı, doğsun İtrî’nin. (s.84)*

Divan şiirinde, kıssalar, hadis ve ayetlere telmihler; peygamber mucizeleri, meşhur şahıslar ve efsânevî kahramanlardan sık sık bahsedilmesine rağmen, Yahya Kemal’in şiirlerinde bu unsurlara pek rastlanılmaz. Bunun sebebini şiirlerindeki konulara bağlamak pek yanlış olmaz. Çünkü onun şiirlerinin esasını bir hikâye, bir hissî mâcera veya çıktığı bir seyahat teşkil eder. Bu bakımdan Yahya Kemal hayallerinin

³⁴ Bu tasnifi, divan tahlillerinde araştırılan unsurları dikkate alarak yaptık. Bu konuda daha geniş bilgi için bkz., Cemal Kurnaz, *Hayâlî Bey Divanı’nın Tahlili*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.

adamıdır. Klâsizmin kurucusu kabul edilen Descartes, “*Düşünüyorum, öyleyse varım.*” diyordu. Yahya Kemal, yaşamının sebebini hayale bağlar.

Kaya Bilgegil, Yahya Kemal’in nazım vokabüllerinde dinî kelimeler üzerine yaptığı araştırmada, sanatkârın şiirinde dinle, özellikle İslâmiyetle alâkalı kelimelerin fazla olmadığını söyler. Hattâ, bu kelimelerden birçoğunun dinî mefhumları ifade maksadıyla kullanılmadığını, bir kısmının mecâzî manalarla dindışı ve üstelik dünya lezzetlerini anlattığını ifade eder.³⁵ Yahya Kemal’le birlikte Türk şiirinde ölüme karşı metafizik endişenin ötesinde bir yaklaşım başlar. Onun şiirlerinde ölüm soğuk yüzünden arındırılır. *Sessiz Gemi, Rindlerin Ölümü, Koca Mustâpaşa* gibi şiirlerinde ölüm, Divan şiirinden farklı bir bakış açısıyla ele alınır.

Divan Edebiyatı’nda çok kullanılan tasavvufî terminoloji, Yahya Kemal’in şiirine “*rindlik ve enelhâk*” düşüncesi olarak girmiştir. Yahya Kemal, rind bir şair olarak tanınır. O, tam bir Ömer Hayyam hayranıdır.

*Derler bilir hakikatı yüzlerce feylesof; / Bir kısmı şevk ve şüphede, bir kısmı hayli kof;
Aksetmiyor çoğunda fikirler ayan beyan, / Hayyâm imiş hakikati az çok fısıldayan.* (s.106-107)

Bu arada onun Hafız-ı Şirâzî’ye olan kalbî yakınlığını ve *Rindlerin Hayatı, Rindlerin Akşamı, Rindlerin Ölümü* isimli üç şiirini de zikretmek yerinde olacaktır. Yahya Kemal, şiirlerinde zaman zaman “*enelhâk*” düşüncesine ve Hallacı Mansur’a da telmih vardır:

*Ayılıp neş’eni yükseltici sarhoşluktan, / Yılma korkunç uçurum zannedilen boşluktan!
Duy tabîatta biraz sen de ilâh olduğumu, / Rûh erer varlığın zevkine duymakla bunu.* (s.97)
Seyrindeyiz atıldığı sâhilsiz enginin, / At Meydanı’nda ölmüş “enelhâk” şehidinin. (s.119)

Bir kısmını yukarıya aldığımız *Mâverâdan Söyleyiş*’te Klâsik şiirde karşılaştığımız “*rind-zâhid*” tartışmasına yer verilir. Klâsik şairlerin hepsi rinttir. Onların şiirlerinde her zaman rintlerin zâhitlere kesin üstünlüğü söz konusudur. Aynı tavrı Yahya Kemal’de de görürüz:

Zâhid hayal eder bizi meyhâne zındığı, / Bilmez ki sen ve ben hepimizdir tapındığı. (s.119)
“*Enelhâk*” düşüncesi onun meşhur şiiri *Vuslat*’ta da sezilir:
*Kanmaz en uzun püseye, öptükçe susuzdur, / Zîrâ susatan zevk o dudaklardaki tuzdur;
İnsan ne yaratmışsa yaratmıştır o tuzdan, / Bir sır gibi az çok ilâh olduğumuzdan.* (s.128)

Yahya Kemal’de tasavvufî derinliği, Fuzûlî’de veya Şeyh Galip’de olduğu gibi aramak yanlıştır. Çünkü onun yaşadığı sosyal çevre ve sahip olduğu batılı dikkat bu derinliği yakalamasına engeldir. Şiirlerindeki bu hissî yakınlığa rağmen, Yahya Kemal’in tasavvufun amelî yönüyle pek ilgilenmediğini biliyoruz. Sadece Türk-İslâm medeniyetinin bir parçası

³⁵ Bkz., Kaya Bilgegil, “*Yahya Kemal’in Şiirlerinde Din*”, Kaya Bilgegil’in Makaleleri, (Yayına Hazırlayan: Zöhre Bilgegil), Akçağ Yayınları, Ankara 1997, s.548.

olduğu için tasavvufu ilgilenmiştir.³⁶ Osman Horata, yukarıda zikrettiğimiz makalesinde rintlikle ilgili olarak şunları söyler: “Rintlîği “şahsi masal” yapan Yahya Kemal’in şiirlerinde, bu tip bütün yönleriyle karşımıza çıkar. Onun Eski Şiirin Rüzgârıyla adlı eserinde önemli bir yer tutan bu duygu, “Rindlerin Akşamı”, “Rindlerin Hayatı”, “Rindlerin Ölümü” şiirlerinde de devam eder. Rint, cihanda “kalb-i harâb”tan başka hiçbir şeyi olmayan, dünyanın “hây ü hü”una uzak, omuzlarında bir âbâ gezip dolaşan bir fakirdir.”³⁷

b. İnsan: Divan şiirinin konuları tasnif edilirken ilk sıralarda kadın ve aşk unsuru sayılır. **Kendi Gök Kubbemiz**'de yer alan şiirlerde bu unsurlara fazla yer verilmiştir. Sanatkâr Eski şiirin sınırlı hayâl dünyası içinde kalmamış, kadın ve güzellik konusunu muhayyilesinde aldığı hususî görünüşüyle orijinal bir şekilde terennüm etmiştir:

Gül yüzlü bir âfet ki her püsesi lâle; (s.24)

Ey sevgili anladım bu uzaktan sadâ ile, / Ömrün yegâne lezzetidir hâtıran bile. (s.140)

Âh o akşam o tirenden gülüşün! / O gülüş kalbimde aksettiği an,

Duymadım ilk ateşin düştüğünü; / Şevka benzer bir ışık zannettim. (s.143)

Nice sevdâlılarla sevgililer / Aşkî yollarda böyle beklediler! (s.148)

Görün ey sevdiğim sen / Ki bir Çin kâsesinden

Gülümser bir resimdin, / Muhayyel sevgilimdin.

.....
Ya mektup yolla Çin'den / Ya gel hülyâm içinden. (s.154-155)

Divan edebiyatının aksine Yahya Kemal'in şiirlerinde sevgilinin milliyeti de bellidir. Yukarıdaki örnekte sevgili Çin'den bekleniyordu. Aşağıda bir dörtlüğünü örnek olarak verdiğimiz *Hayâlî Söyleyiş* isimli şiirinde Sicilya, Almanya, İspanya, Leh, Macar, Venedik, Rus güzellerinden bahsedilir. Bunlardan çoğu, kızlar ağalığı etmiş Gazanfer Ağa'nın cariyeleridir. Bu şiirde geçen “*Serhadlerin iletliği yüzlerce cariyeye*” (s.169) mısraı, Osmanlıdaki harem gerçeğini hatırlatır.³⁸

Almanya servinâzı güneş saçlı Nevhayâl, / İspanya şivekârî kömür gözlü Perriübâl...

Sessiz haremde her biri endamlı peri. (s.169-170)

Türk Edebiyatı'na bir zamanlar Yakup Kadri ile “*Nev-Yunanîlik*” düşüncesini yerleştirmeye çalışan Yahya Kemal'in, Osmanlı Türklerini Akdeniz medeniyeti içerisinde gösterme gayreti, ideolojik olmaktan ziyade estetik kaygılar taşıyordu. Fransa'da bulunduğu yıllarda etkilendiği fikir ve sanat adamları etkisiyle geliştirmeye çalıştığı “*vatan toprağı nazariyesi*” ondaki “*Nev-Yunanîlik*” düşüncesinin kaynağını oluşturdu. Balkan ve Birinci Dünya Savaşı, daha sonraki yıllarda Yahya Kemal'i Malazgirt'i başlangıç noktası alan tarih, dil ve milliyetçilik anlayışına götürdü. Onun bu düşüncüyü yakalamasında Fransa'da sohbetlerini dinlediği, eserlerini okuduğu düşünce

³⁶ Bu konuda daha geniş bilgi için bkz., Mehmet Demirci, “*Yahyâ Kemâl'in Eserlerinde Tasavvuf*”, Doğumunun 112. Yılında Bir Kültür Klâsîğimiz Yahyâ Kemâl Anma Toplantıları Bildirileri, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 1998, s.109-114.

³⁷ Horata, a.g.m..., s.51.

³⁸ Bu konuda daha geniş bilgi için bkz., Çağatay Uluçay, *Harem II*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1992, s.10-37.

adamlarının çok büyük rolü vardır. Camille Julian'ın “*Fransa'nın toprağı bin yıl içinde Fransız milletini yarattı.*”³⁹ düşüncesi, onda Malazgirt'ten beri Anadolu'da yaşayan Türk milletinin de Türk toprağını yaratmış olabileceği fikrini uyandırdı. Şerif Aktaş, Yahya Kemal'in tarihe yönelişini: “*...tarihte bizi arama gayreti*” olarak yorumlar.⁴⁰ Geldiği bu son noktanın izlerini **Kendi Gök Kubbemiz**'de çok açık şekilde görmek mümkündür:

Tâ Malazgirt ovasından yürüyen Türkoğlu / Bu nefer miydi? Derin gözleri yaşlarla dolu. (s.11)

Onun *Mâverâda Söyleniş* isimli şiirinde bu tarih, yine millî-romantik tavırla Malazgirt'in biraz daha ötesine götürülür:

Geldikti bir zaman Sarı Saltık'la Asya'dan, / Bir bir Diyâr-ı Rûm'a dağıldık Sakarya'dan (s.119)

Tarihî hâdiseler, özellikle fetihler şairimizi her zaman heyecanlandırmıştır. Bu heyecanı *Süleymaniye'de Bayram Sabahı* isimli manzumesinde çok açık görmek mümkündür:

Gökte top sesleri, bir bir, nerelerden geliyor? / Mutlaka her biri bir başka zaferden geliyor: Kosva'dan, Niğbolu'dan, Varna'dan, İstanbul'dan. / Anıyor her biri bir vak'ayı heybetle bu an;

Belgrad'dan mı? Budin, Eğri ve Uyvar'dan mı / Son hudutlarda yücelmiş sıra-dağlardan mı? Deniz ufkunda bu top sesleri nereden geliyor? / Barbaros, belki, donanmayla seferden geliyor!.

Adalardan mı? Tunus'dan mı, Cezâyirden mi? / Hür ufuqlarda donanmış iki yüz pâre gemi Yeni doğmuş aya baktıkları yerden geliyor; / O mübârek gemiler hangi seherden geliyor. (s.11-12)

Açık Deniz'de; Rakofça kırılarında “*akıncı cedlerinin ihtiraslarını*” duyan şair, *Akıncı*'da çocuklar gibi şendir:

Bin atlı, akınlarda çocuklar gibi şendik; / Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik! (s.22)

Yahya Kemal'e göre Türk milletinin başarısı hiç de küçümsenecek gibi değildir:

Roma'nın şarkını fethettiğin andan sonra, / Yüce dağlar gibidir gördüğün iş, Türkoğlu! (s.38)

Türk milletinin üstün özelliklerinden biri, fetih rüyâsına kapılmış olmasıdır. O kutlu rüyâ, şairimizin mısralarında destanlaşır:

Yeni bir ülkede yem vermek için atlarına / Nice bin atlı kapılmıştı fetih rüzgârına. (s.43)

İşte tarihî hâdiseler ve bu hâdiselerden aldığı ilhamları böyle terennüm eder. Yaşadığı dönem, İmparatorluğun içinde bulunduğu zor yıllar ve Fransa, onun böyle bir tarih anlayışına gelmesine sebep olmuştur. İşte bu geniş tecrübe ve kültür, edebiyat ve tarih anlayışında ona yeni ufuklar açar.⁴¹

³⁹ Aktaş, a.g.e., s.196.

⁴⁰ Aktaş, a.g.e., s.197.

⁴¹ Bu konuda daha geniş bilgi için bkz., Bahaeddin Yediyıldız, “*Yahya Kemal'de Târih Şuûru*”, Doğumunun 112. Yılında Bir Kültür Klâsiğimiz Yahyâ Kemâl Anma Toplantıları Bildirileri, s.101-107.

Bu yüzden Şerif Aktaş, Yahya Kemal'in "tarih ortasında Türklüğü aradığını" söyler.⁴²

Kendi Gök Kubbemiz'de Ömer Hayyam, İtrî, Dede Efendi, Neşâtî, Hâfız Post, Hâfız-ı Şirâzî, Nûh Peygamber, Tanbûrî Cemil Bey, Yesârî, Sarı Saltık, İdris-i Muhtefî, Gaybî gibi isimler geçer. Millî-romantik bir tavırla dikkatlere sunulan bu insanlar, Divan şiirinin tesiriyle değil, Yahya Kemal'in tarih anlayışının bir gereğidir. Ayrıca Batı Edebiyatı'nda Radın, Verlaine, Baudelarie, Péguy, Schiller ve bir halk kahramanı olan Wilhelm Tell'in isimleri geçer.

c. Sosyal hayat: Divan edebiyatında -kısmen de olsa- sosyal hayatın terennüm edildiğini biliyoruz. Özellikle Nedim, Klâsik edebiyatımızda, sosyal hayatı en güzel anlatan şairlerimizdendir. Yahya Kemal'in **Kendi Gök Kubbemiz** isimli kitabındaki şiirlerinde az da olsa yaşadığı hayatı görmek mümkündür. Bu hayat olduğu gibi değil, şairin gördüğü daha doğru bir söyleyişle algıladığı gibidir. Mesela, **Kendi Gök Kubbemiz**'de oruç ve bayram anlatılır; ama bu anlatışta diğer bir çok şiirinde olduğu gibi kolektif bir rûh söz konusudur:

*İftardan önce gittim Atik-Valde semtine, / Kaç def'a geçtiğim bu sokaklar, bugün yine,
Sessizdiler. Fakat Ramazan mânevîyeti*

.....

Semtin oruçlu halkı, süzölmüş benizliler

.....

Az çok yakından sezdiriyor top ve iftarı.

.....

Bir top gürültüsüyle bu sâhilde bitti gün. /Top gürleyip oruç bozulan lâhzadan beri, (s.34-35)

Özellikle *Süleymaniye'de Bayram Sabahı*'nda, bayramların insan içinde uyandırdığı manevî güzelliği sezmemek mümkün değildir:

Artarak gönlümün aydınlığı her sâniyede, / Bir mehâbetli sabah oldu Süleymaniye'de. (s.9)

.....

Ulu mâbed! Seni ancak bu sabah anlıyorum; / Ben de bir vârisin olmakla bugün mağrûrum;

.....

Senelerden beri rü'yâda görüp özlediğim / Cedlerin mağfiret iklimine girmiş gibiyim. (s.11)

.....

*Ulu mâbedde karışım vatanın birliğine, / Çok şükür Tanrıya, gürdüm bu saatlerde yine
Yaşayanlarla berâber bulunan ervâhı. / Doludur gönlüm ışıklarla bu bayram sabahı. (s.13)*

Yukarıdaki mısralarla bir şairin bayram namazı için gittiği "Ulu Mâbed"de, içinde bulunduğu ruh halini anlatan mısraların yanında, büyük bir millete ve şanlı bir tarihe sahip olmanın haklı gururu da seziliyor. Buna "kollektif ruh" diyoruz. Bu bir nevi "batılı bir dikkatle bizi biz yapan değerlerin peşine düşmektir."⁴³

⁴² Aktaş, a.g.e., s.197.

⁴³ Aktaş, a.g.e., s.198.

Kendi Gök Kubbemiz'de Divan edebiyatında çok sık rastladığımız içki meclislerine, içki kadehlerine birkaç yerde rastlarız:

Sen miydin o âfet ki dedim, bezm-i ezelde / Bir kanlı gül ağzında ve mey kâsesi elde. (s.130)
Mestolup içtiği altın şarabın zevkinden / Elde bir kırmızı kâseyle ufuktan çekilen. (s.31)

Sevgili ile beraber içecek sıhhati kendisi için kafî gören şairimiz, burada “içki, kadeh, meclis” gibi kelimelere yüklediği manaları, Divan şairlerimizden farklı bir duyuşla yazdığını düşünüyoruz.

d. Maddî kültür unsurları: Yahya Kemal'in şiirlerinde günlük hayattaki kıyafetlerle ilgili olarak az da olsa örnek gösterebiliriz. Özellikle *Endülü's'te Raks* isimli manzumesinde bir İspanyol güzelinin sadece kıvrak hareketlerini anlatmaz. Bunun yanında giydiği kıyafet de kısmen verilir. Ayrıca “kâkül, gül tenli, kor dudak, kömür göz” tespitleriyle Divan şiirlerindeki kadın güzelliği anlatımına yaklaşır:

Alında halka halkadır âşüfte kâkülü, / Göğsünde yosma Gırnata'nın en güzel gülü...

.....

Gül tenli, kor dudaklı, kömür gözlü, sürmeli

.....

Gözler kamaştıran şala, meftun eden güle, (s.158)

Divan Edebiyatı'nda maddî kültür unsurlarından “at” ve “at takımları”çok az kullanılmıştır. Yahya Kemal'in fetihten bahseden şiirlerinde bu maddî kültür unsurlarına rastlarız. *Akıncı* isimli manzumede böyle bir anlatım söz konusudur:

Bir gün dolu dizgin boşanan atlarımızla / Yerden yedi kat arşa kanatlandık o hızla... (s.22)

Kendi Gök Kubbemiz'de bulunan, Divan şiirinde gördüğümüz bir diğer maddî kültür unsuru, sanattır. Resim, musikî, mimarî ve şiir onun manzumelerine konu olur. *Hayal Beste'*de Türk tarihinin ve fethinin büyüğü ihtişamını sadece mimarîyle değil; şiir, mûsikî, resim gibi diğer güzel sanat dallarıyla da anlatılabileseydi;

Gönlüm isterdi ki mazîni dirilten san'at / Sana târîhini bir lâhza hayâl ettirsin (s.39)

diyerek, diğer güzel sanatlardan beklentisini dile getirir. Bununla beraber diğer bazı şiirlerinde sanat ile ilgili görüşleri şöyledir:

Ordu milletlerin en çok döğüşen, en sarıp / Adamış sevdiği Allah'ına bir böyle yapı.
En güzel mâbedi olsun diye son dînin / Budur öz şekli hayâl ettiği mîmârînin. (s.10)

Yahya Kemal, Süleymaniye'nin ihtişamında kolektif rûh bulurken, Atik-Valde ziyaretinde aynı rûhun verdiği hazzın doruklarındadır:

Eski mîmâra nasıl rahmet okunmaz burada? / Suyu cennetten akıtmış bu güzel manzarada;
Bu divarlarda, saatlerce temâşâyâ değer, / Çini'den, solmayacak bahçeler açmış yer;
Mânevî râhata bir çerçeve yapmış ki gören, / Başka bir âlemi görmekle, geçer kendinden.
(s.32-33)

Büyü Şiir'de Baudelaire'ye olan hayranlığını gizlemeyen şair, sanatın gücünün bizde gerektiği gibi kullanılmamasına hayıflanır. Yukarıda kısaca bahsettiğimiz *Hayal Beste*'de bunu çok güzel anlatır:

*Dehre aksettiriyor, gerçi, büyük mîmârî; / Bu eserler seni göstermeye kâfi diyemem.
Şi' re aksettirebilseydin eğer, dinlerdin, / Yüz fetih şi'ri, okudukça, çelik tellerden.
Resm'e aksettirebilseydin eğer, ömrünce, / Ebedî cedleri karşında görürdün, canlı.
Gönlüm isterdi ki mazîni dirilten san'at /Sana târihini her lahza hayâl ettirsin.(s.39)*

Kendi Gök Kubbemiz'de eski şiirimizde mazmun olarak kullanılan “gül, bülbül, lâle” gibi mefhumların olduğu da görülür. Bu mefhumlar zaman zaman sevgilinin tenine, dudağına, gözüne, kaşına benzetilir. Bazen de *Kaybolan Şehir*'de olduğu gibi Üsküp'e:

*Üsküp ki Şar- dağ'ında devâmıydı Bursa'nın. / Bir lâle bahçesiydi dökülmüş temiz kanın. (s.77)
Ya lale açmalıdır göğsümüzde yâhud gül. (s.92)*

Ya da Hâfız'ın kabri olan bahçede her gün kanayan rengiyle açan gül ve sabahlara kadar Şîrâz'ı hatırlatan âhengiyle ağlayan bülbül anlatılır:

*Hâfız'ın kabri olan bahçede bir gül varmış; / Yeniden hergün açarmış kanayan rengiyle,
Gece, bülbül ağaranvakte kadar ağlarmış/Eski Şîrâz'ı hayâl ettiren âhengiyle.(s.93)*

Böylece Eski şiirimizdeki “gül–bülbül” mazmunu Yahya Kemal'in kaleminde farklı bir sese kavuşur.

e. Efsane ve rivayetler: Kitapta Fetih'le ilgili rivâyetten bahis vardır. Bunu *İstanbul'un Fethini Gören Üsküdar* ve *Koca Mustâpaşa* isimli manzumelerinde görmek mümkündür:

*Son günün cengi olurken, ne şafakmış o şafak, /Üsküdar, gözleri dolmuş, tepelerden bakarak,
Görmüş İstanbul'a yüz bin meleğin uçtuğunu; / Saklanmış durmuş, asırlarca hayâlinde bunu. (s.29)*

Şaire göre, Fetih vakasının kendisi bir mucizedir:

Şu fetih vak'ası Yarab! Ne büyük mu'cizedir! /Her tecellisini nakletmek uzundur bir bir; (s.49)

Şiirin devamında, caminin yapılması ile ilgili bir rivâyetten bahsedilir. Rum vezir, manastırda secde ederken, îman ile vecde gelip, malını mülkünü bağışlayarak bir camii yapılmasına vesile olur. Divan şiirinde de gördüğümüz “fetih” kavramı, genelde “Fatih”in övülmesinden hareketle dikkatlere sunulur. Yahya Kemal'de ise, yüceltilen şahıslar değil, “fetih felsefesi”dir.

Kitapta Nûh peygamber ve Nûh Tufanı'ndan da bahsedilir:

*Uçmakta, konmadan kıyısız bir denizde rûh;/ Benzer mi böyle bir kuşa Tûfan içinde Nûh? (s.98)
Her gün yorulup, nâfile bin yıl yaşamış Nûh (s.112)*

f. Tabiat: Divan şiirinde tabiatla ilgili unsurlar, kozmik âlem (gökyüzü, yıldızlar, yıldız kümeleri (samanyolu gibi), burçlar, seyyâreler ile ay ve güneş tutulması, mehtap gibi diğer kozmik unsurlardır.

Yahya Kemal'de tabiat insanla iç içedir. Kenan Akyüz, Yahya Kemal'de “*mâzî-hâl*” kompozisyonundan başka “*tabîat-insan*” kompozisyonunun da bulunduğunu söyleyerek bu şekilde kaleme aldığı şiirlerinde tabiat unsurunun bir başlangıç noktası olduğunu ve belli bir psikolojiyi harekete geçirici rol oynadığını söyler.⁴⁴ **Kendi Gök Kubbemiz**'de yukarıda bahsettiğimiz tabiatla ilgili unsurlardan bazılarını rastlarız. Bu unsurlar genelde mevsimlerle ilgilidir. İstanbul ve özellikle Boğaz'ın güzelliği oldukça büyük bir yer tutar. Bu konuya Yahya Kemal'deki İstanbul sevgisinden bahsederken temas edeceğimizden, burada sadece mevsimlerin ne şekilde anlatıldığına bakalım:

Etrâfı okşuyor mayısın tâze rüzgârı; / Karşımda köhne Üsküdar'ın dost ışıkları... (s.36)

Bütün bir Türk şiirinde olduğu gibi, Yahya Kemal'in şiirlerinde de baharın ayrı bir yeri vardır. Bahar olunca, şairin keyfine diyecek yoktur, bu güzel manzara onu büyüler:

Bulutlar dağılsın, bahâr olsun artık, / Duyulsun bir engin seher mûsikîsi. (s.45)

Dün Fenerbahçe'de gördüm, / İri bir zümrüt içindeydi bahar...

Bir mücevherde yalan bir cennet / Görünür;

Çağlayanlar dökülürken yüksekte, / Çeşmelerden su akar rengârenk... (s.61)

Şafaktan önce uyandım bahar odamdaydı. / Mayıs çiçekleri etrâfa öyle bir yaydı

Ki varlığım büyülenmişti en derin haz'la./Cihanda lezzet alınmaz bu duygudan fazla. (s.102)

Bahar her yerde güzeldir. Ama İstanbul'da olursa o zaman:

İstanbul'un öyledir bahârı; / Bir aşk oluverdi âşinalık... (s.136) olur.

Sonbahar, yaz ve kış mevsimlerinden az da olsa bahsedilir. Sadece bu mevsimlerin geçtiği mısralara bakmakla yetinelim:

Biten yazla başlar kader mûsikîsi. (s.44) / *Bin yıl sürececek zannedilen kar sesidir bu.* (s.46)

Sandım ki uzaklaştı yağan kar ve karanlık (s.47)

Yahya Kemal'in tabiatla ilgili duygularını yüklü olarak anlattığı şiirlerinden bazıları şunlardır: *Bahçelerden Uzak*, *Erenköyü'nde Bahar*, *Deniz*, *Fenerbahçe*, *Moda'da Mayıs*, *Eylül Sonu*, *Kar Musikîleri*, *Üsküdar'ın Dost Işıkları*, *Ziyaret*, *Geçmiş Yaz* vs

g. Vatan: Bazı kaynaklarda *vatan* kelimesinin gerçek manasıyla ilk defa Tanzimat Edebiyatı'nda ve Namık Kemal vasıtasıyla kullanıldığını söylerler. Bunun doğruluğunu tartışmaktan ziyade şu soruya cevap aramak gerekir: Divan şiirinde vatan ve millet mefhumu var mıdır? Agâh Sırrı Levend, **Divan Edebiyatı** isimli eserinde bu soruya çeşitli örnekler vererek cevap arıyor. Levend'e göre Divan Edebiyatı'nda vatan, insanın doğduğu yerdir. Bu mânâda gurbet kelimesinin zıddı olarak ve çok defa onunla birlikte kullanılır. Doğduğu yerden ayrılan divan şairi için imparatorluğun payitahtı olan İstanbul bile gurbet sayılır. Bulduğu ve durduğu yer, yuva manasında kullanılır. Vatan (alem-i beka) yerine de kullanılır. Bu takdirde

⁴⁴ Kenan Akyüz, *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi*, İnkılâp Kitapevi, İstanbul 1986, s.725-726.

dünya (gurbet-gâh) olmuş olur. Ayrıca vatan kelimesi gerçek manasında da kullanılır.⁴⁵ Bu görüşlerini çeşitli divan şairlerinden aldığı örneklerle anlatan yazar, *vatan* kelimesinin hakiki manasında kullanıldığını dair Nabi'ye ait bir beyti örnek gösterir:

Dûrbînî-i nigâh-ı huredindendir kim / Vatanın zahmı zuhur itmeden eyler merhem ⁴⁶

Levend, *millet* kavramının Divan edebiyatında eskiden (din) yerine kullanıldığını, son devirlerde ise halk ve kavim yerine kullanıldığını belirterek şöyle der: “*Mamañih bunun millet manasında telakki edilmesinde bir mani yoktur. Şüphesiz bugünkü millet telakkisinin o zaman mevcut olmadığını hatırd tutmak şartıyla.*”⁴⁷ Ayrıca Fuzûlî'nin,

Yine her milleti vasfeyleyler iken / Kalemim dikkat eder söyler iken ⁴⁸ beytini örnek göstererek, *millet* kelimesinin daha açık manada kullanıldığını da söyler. *Vatan* ve *millet* kelimelerinin Yahya Kemal'de aldığı mana şüphesiz o dönemde kullanılanlardan farklı olmakla beraber, Levend'in de belirttiği gibi millet telakkisinin o zaman mevcut olmadığını göz ardı etmemek gerekir. Vatanı bazen sazın bir telinde bulan Yahya Kemal, bu topraklarda yaşamaktan çok memnundur:

Ulu mabedde karışım vatanın birliğine (s.13)

Bu sazların duyulur her telinde duyulur sâde vatan, / Sihirli rüzgâr eser dâimâ bu topraktan (s.41)
Bilmem kaçınıcı fecri vatan toprağında, biz, / Görmekle şimdi yaşatan vecd içindeyiz. (s.36)

Onun başına bir iş gelmesi, sanatkâra sorumluluklarını hatırlatır. O, artık rüyasında bile rahat değildir:

Mağlupken ordu, yastı dururken bütün vatan / Rü'yâma girdi her gece bir fâtiyhâne zan (s.14-15)

“*Dönsem vatan semasına artık bu ülkeden*” (s.68) mısraıyla vatan özlemini en güzel şekilde dile getiren ve Türk milletinin bir mensubu olmakla övünen şairimiz, onun çok büyük işler başardığı inancındadır:

Roma'nın şarkını fethettiğin andan sonra, / Yüce dağlar gibidir gördüğün iş, Türk oğlu! (s.38)

Türk oğlu bu fetih için Malazgirt'ten yürümeye başladı. Gaye Anadolu'yu vatan yapmaktı:

Öyle sinmiş bu vatan semtine milliyetimiz / Ki biziz hem görülen, hem duyulan, yalnız biz. (s.48)

Türk milletinin ölümden korkmadığını, fethetmek gayesiyle yaşayan “*fatih nesil*” olduğunu belirttikten sonra, bu düşünceyi bir adım daha ileri götürür:

O nesil duymuş akın zevkini rüzgarda bile, / Bu duyuş varmış akınlardaki atlarda bile. (s.42)

“*Cihan vatandan ibârettir, itikadımca*” (s.84) diyen Yahya Kemal, bu duyuşlarını *Yol Düşüncesi*'nde çok güzel dile getirir:

⁴⁵ Daha geniş bilgi için bkz., *Agâh Sırrı Levend, Divan Edebiyatı*, Enderun Kitapevi, İstanbul 1980, s.604-607.

⁴⁶ Levend, a.g.e., s.607.

⁴⁷ Levend, a.g.e., s.607.

⁴⁸ Levend, a.g.e., s.607.

*Vatan şehirleri karşımda her saat, bir bir / Fetihler ufku Tekirdağ ve sevdiğim İzmir,
Şerefli kubbeler iklimi, Marmara'yla boğaz, / Üzerinde bulutsuz ve bitmeyen bir yaz,
Bütün eserlerimiz, halkımız ve askerlerimiz, / Birer birer görünen anlı şanlı cedlerimiz,*

İçimde dalgalı Tekbîri en güzel dînin / Zaman zaman da Nevâ-Kâr'ı, doğsun,
İtrî'nin.

Ölüm yabancı bir âlemde bir geceyse bile, / Tahayyülümde vatan kalsın eski hâliyle (s.84)

Yahya Kemal'in şiirlerinde vatan içinde vatan, bir de İstanbul vardır. O, aslen Üsküplüdür. Ama İstanbul şairidir. Bâki, Nedim, Cafer Çelebi, Ataî, Orhan Veli, Necip Fazıl ve Hüseyin Rahmi gibi İstanbul'u çok seven şair ve yazarlarımız vardır. Ancak. Divan şairlerinin *Şehr-i Sitanbûl* dedikleri ve paha biçemedikleri İstanbul, Yahya Kemal'in kaleminde daha millî bir kimlik kazanır: *Aziz İstanbul*. Asırlarca Osmanlı Devleti'nin merkezi olarak şöhretini bütün dünyaya duyuran İstanbul, Divan edebiyatında çok hususî bir yer edinmiştir. Yahya Kemal'in kalemindeki İstanbul, Divan şiirini aratmayacak güzelliكتedir:

*Sana dîin bir tepeden baktım azîz İstanbul! / Görmedim gezmediğim, sevmediğim hiçbir yer,
Ömrüm oldukça gönül tahtıma keyfince kurul/ Sâde bir semtini sevmek bile bir ömre değer. (s.21)*

Ankara'da milletvekili olarak bulunduğu yıllarda, “Ankara'nın neyi güzel?” sorusuna verdiği cevap, ondaki İstanbul sevgisini anlatacak güzelliكتedir: “*İstanbul'a dönmesi.*” Fenerbahçe'de, Erenköy'de baharı seven şair, zor günlerinde de İstanbul'dan ayrılmak istemez. İstanbul'da yaşamak ne kadar güzelse, İstanbul'dan ayrı yaşamak da bir o kadar zordur:

Hüznün ferahlığın bizim olsun kışın, yazın / Hiçbir zaman kader bizi senden ayırmasın. (s.27)

Yıllarca uzaklarda yaşarken, / İstanbul'u hicranla tahayyül, beni yordu.

Yer kalmadı beynimde hayâle. / İstanbul'a artık bu dönüş son dönüş olsun.

Son yıllarım artık / Geçsin o tahayyüllerimin çerçevesinde. (s.70)

Kendi Gök Kubbemiz'de “Boğaz”dan başka, İstanbul'un “Çamlıca, Üsküdar, Atik-Valde, Erenköy, İç-Erenköy, Adalar, Maltepe, Fenerbahçe, Koca Mustâpaşa” semtleri de yer alır. Ağâh Sırrı Levend, **Divan Edebiyatı** isimli eserinde, Divan şairlerinin İstanbul'u ilim ve irfan merkezi olarak gördüklerini, dolayısıyla ilim sahiplerinin buraya sığındıklarını söyler. Ayrıca havasıyla, dilberıyla ve her türlü güzelleriyle methedildiğini belirtir.⁴⁹

İstanbul'un bu özelliklerinden bazıları Yahya Kemal'in şiirlerine de konu olmuştur. Bunlardan bir kısmına örnek teşkil edecek mısraları yukarıda vermiştik. Ancak Yahya Kemal'de İstanbul, zaman zaman Divan şiirinden çok farklı bir anlatımla dikkatlere sunulmuştur. İstanbul'u sadece dünyevî yönüyle değil, aynı zamanda uhrevî yönüyle de çok güzel anlattığı *Koca Mustâpaşa* şiirinin ilk mısralarına bakmakla yetinelim:

*Koca Mustâpaşa! Ücrâ ve fakîr İstanbul! / Tâ fetihten beri mü'min, mütevekkil, yoksul,
Hüznü bir zevk edinenler yaşıyorlar burada. / Kaldım onlarla bütün gün bu güzel rü'yâda.*

⁴⁹ Daha geniş bilgi için bkz., *Levent*, a.g.e., s.608-612.

Öyle sinmiş ki bu vatan semtine milliyetimiz / Ki bizi hem görülen, hem duyulan, yalnız biz. (s.48)

Tanpınar; “O yaşayan bir medeniyetin hazır çerçevesinden değil, bir ferdiyetin adesesinden, bir dâüsilaya benzeyen sevgiden ve bir tefekkürün arasından İstanbul’u gördü ve tağannî etti. Belki daha ileri gitti; bu şehrin güzelliklerinde sanatın nizamını aradı.”⁵⁰ diyerek, şairin kendi beni ile İstanbul ilişkisini farklı bir noktadan yorumlar. Onun şiirinde aradığı ses, her tarafı sanat kokan İstanbul’un, dolayısıyla vatanın sesidir. **Aziz İstanbul** isimli eserinde Devletin merkezini ve bu kelimenin anlamını tartışırken, İstanbul’u Türklüğün hülâsası olarak değerlendirir.⁵¹

Sonuç

Yahya Kemal’den şiir vadisine güzel seslerin düştüğü muhakkaktır. Eskinin şiir zevkini yeni kalıplarda ve yeni bir söyleyişle yorumlayarak dikkatlere sunan Yahya Kemal, asla Divan şiirinin temsilcisi değildir. Onu Eski şiirimizin devamı sayanlar, Tanpınar’ın deyişiyle “*aramızda eskinin devamı olarak yaşayanlardır.*”⁵² Günümüzde ciddi manada böyle bir iddia sahibi yoktur. Sadece kayıtsız-şartsız eskinin devamı olma iddiasında olanlar, kendi tezlerini haklı kılmak için, Yahya Kemal’in şiirlerini Eski şiirin devamı gösterme telaşı içindedirler.

Bize göre, Divan edebiyatı kaynağından bilinçle faydalanan şair, geleneği kendi döneminde, insanının ve sanatın icaplarına göre, yeniden kristalize etmiş ve şiire bir anlamda çağdaş bir şekil ve ruh vermiştir. Tanpınar, “*Yahya Kemal’in gazelleri tamamıyla garplı manzumelerdir.*”⁵³ diyerek onun şiirinin Divan şiirinden çok farklı olduğunu vurgulamaya çalışır. Bu farklılığı, Yahya Kemal’de Eski şiirin tesirlerini araştıran Hasibe Mazıoğlu, eski-yeni onun bütün şiirlerinin, zengin ve köklü şiir geleneğimizin gür kaynağından beslenerek, yeni şiirlerindeki âhengi yakaladığını belirtir.⁵⁴ Mehmet Kaplan, Yahya Kemal’in şiir sanatını araştırırken, onun bir Türk şairinin Eski edebiyat ile, Batı edebiyatından aldığı ilhamla nasıl orijinal eserler verebileceğini ispat ettiğini belirterek: “*Yahya Kemal “Kendi Gök Kubbemiz” adı altında toplanan yeni tarz şiirlerinde de şekil ve dil bakımından yeni veya modern görünmek için dikkati çekici tasarruflarda bulunmaz. Onlar da bizde klâsik şekiller içinde güzel söylenmiş şiirler intibasını uyandırır*”⁵⁵ der.

Sadık Tural, Yahya Kemal’in Türk şiirini çok iyi değerlendirdiğini ve bu kaynaktan nasıl faydalanacağını hesap ettiğini söyler. Tural, sanatkarın Türk şiirinin önceki temalarını gözden geçirdiğini, neyin, nasıl işlenmesi

⁵⁰ Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, s. 341.

⁵¹ Bkz. , Yahya Kemal Beyatlı, “*Türk İstanbul- I, Türk İstanbul –II*”, *Aziz İstanbul*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1985, s.5-66.

⁵² Yahya Kemal, *Aziz İstanbul*, a.g.e., s.24.

⁵³ Yahya Kemal, *Aziz İstanbul*, a.g.e., s.308.

⁵⁴ Mazıoğlu, a.g.e., s.73.

⁵⁵ Mehmet Kaplan, “*Yahya Kemal ve Şiir Sanatı*”, *Şükriü Elçin Armağanı*, Hacettepe Üniversitesi Armağan Dizisi: 1, Ankara 1983, s. 200.

gerektiğini iyi kavradığını belirttikten sonra Şöyle der: “Şaire göre, Şiire lâzım olan Türk gibi duymak, Türk gibi hayal etmek, Türk gibi düşünmek ve Türkçe ile ifade etmek...Öyle bir dil bulacaksınız ki, o dili millî hudutlarına ulaşılmıő bir Türkçe olacak. Zaman karőısında hür bir tavır ile Türk’ün geçmiőini, hâlini ve geleceğini duygu, düşünce ve hayalin imbiğinden geçirerek mısralaőtarmak. Yahya Kemal’in yaptığı budur.”⁵⁶ Türk Şiir tarihi içinde “Türkçe Şiirin sesini ve ölçüsünü arayan”⁵⁷ Yahya Kemal’in Şiir vadisindeki terini bu noktadan ele almak gerekir.

Yeni bir ses ve soluk getirmek suretiyle, Şiirimizi zenginleştiren ve dilini güzelleőtiren bir Şahsiyet olarak karşımıza çıkan Yahya Kemal, aynı zamanda Türk Şiirine tarih Őuuru kazandıran önemli köőe taőlarından biridir. Şüphesiz o, sadece eskinin çağdaş bir yorumcusu değil, aynı zamanda yeni ve bize ait imajlar dünyasının da önemli ismidir. Bu yüzden “her türlü araőturmada “müstakil isim” olarak deđerlendirilmiőtir.”⁵⁸ Günümüz Türk Şiirinin ondan öğreneceği çok Şeyin olduğu kanaatindeyiz.

⁵⁶ Tural, a.g.e., s.93.

⁵⁷ Aktaş, a.g.e., s.197.

⁵⁸ Sadık Tural, “Yahyâ Kemâl ve Şiir San’atı”, Doğumunun 112. Yılında Bir Kültür Klâsiğimiz Yahyâ Kemâl Anma Toplantıları Bildirileri, s.67.

